

ХРОНІКА ВТРАЧЕНОЇ РІВНОВАГИ
НА ЗАХІДНИХ БАЛКАНАХ

АВТОРСЬКИЙ ПРОЄКТ
АНДРІЯ КРИВКА

ПОРОХОВА ДІЖКА 3.0

АВТОРИ:

КРИВКО Андрій

ВЕРСТУВАЛЬНИКИ:

ДЕРЕВЛЯНИЙ Давид

РЕДАКТОРИ:

СМОВЖ Ярослав

ФОТО НА ПРЕВ'Ю:

Знімок з дрона показує студентів і прихильників опозиції, які запалюють світло своїх мобільних телефонів, дотримуючись 15 хвилин мовчання під час протесту проти трагічного обвалу даху залізничного вокзалу в Нові-Саді в листопаді 2024 року, в Ніші, Сербія, 1 березня 2025 року. REUTERS/Джордже Коядінович

© Аналітичний центр ADASTRA

січень 2026

ЗМІСТ

ВСТУП	3
Боснія і Герцеговина vs Республіка Сербська	5
«Судова війна»	7
Реакція НАТО	8
«Печальний серпень»	9
«Тіньове президентство»	10
Значення подій у Боснії і Герцеговині	11
Хороводи над прірвою: рік, коли Сербія втратила рівновагу	12
Анатомія протесту	13
Кадрові рокірування	15
Економічний фронт	17
Косовські відлуння	18
Шпагат Вучича	18
Архітектура безпеки, мілітаризація та геополітична реконфігурація Західних Балкан	19
Союз Хорватії, Албанії та Косова	20
Союз Сербії та Угорщини	22
Гонка озброєнь	23
Позиція США	25
Висновки дослідження	26

ВСТУП

Знімок з дрона показує сербських демонстрантів під час антиурядової акції протесту з вимогою проведення дострокових виборів в Белграді, Сербія, 28 червня 2025 року. Джордже Коядінович/Reuters

Трансформація існуючої системи міжнародних відносин розхитує усталені колони, на яких тримався статус-кво регіональної системи європейської безпеки, проте яскраво на тлі пертурбаційних процесів виділяються Західні Балкани. 2025 рік назавжди змінив політичний ландшафт регіону. Якщо раніше ми говорили про Балкани, як про регіон перманентної, але контрольованої кризи, то події останніх дванадцяти місяців свідчать про демонтаж запобіжників, які утримували цей крихкий мир останні два десятиліття.

Цей рік став точкою біфуркації, де перетнулися дві руйнівні лінії напруги, перша з яких – це внутрішня, зокрема режим Александара Вучича в Сербії, який зіткнувся з кризою легітимності через трагедію в місті Новий Сад, або ж деструктивна діяльність Милорада Додіка в Боснії і Герцеговині.

Друга лінія – це зовнішня. Регіон відмовився від ілюзії «євроінтеграції як гарантії безпеки» і перейшов до жорсткої мілітаризації. Формування антагоністичних військових блоків: з одного боку Хорватія-Албанія-Косово, з іншого – Сербія-Угорщина; повернуло на карту Європи логіку гонки озброєнь.

У цьому всеохоплюючому дослідженні зосереджено увагу на подіях у Боснії і Герцеговині, Сербії, Угорщині, Косово, Албанії та Хорватії. Будуть зведені до єдиної картини розрізнені пазли 2025 року: від вуличних боїв у Белграді до появи систем HIMARS у Хорватії. Це дослідження про перетворення регіону на полігон, де ставки – це кордони та життя людей.

БОСНІЯ І ГЕРЦЕГОВИНА VS РЕСПУБЛІКА СЕРБСЬКА

Лідер боснійських сербів Мілорад Додік і президент Сербії Александар Вучич беруть участь у військовому параді в центрі Москви, 9 травня 2025 року. (Фото Reuters)

Складно уникати згадок про Милорада Додіка, описуючи події в Боснії і Герцеговині. І хоч радикально налаштованих політичних діячів вистачає в рамках європейського регіону, проте особа Милорада Додіка загалом найбільш неоднозначна в контексті Західних Балкан. Його діяльність не лише зараз, а й протягом багатьох років була спрямована на знищення єдиної Боснії і Герцеговини, але саме у 2025 році держава справді опинилася на грані виживання. Цей рік знаменується трансформацією політичного ландшафту БІГ від «судової війни» весни 2025 року до виборів «тіньового президента» в листопаді.

Милорад Додік, заручившись підтримкою своїх політичних партнерів – Віктора Орбана, Александара Вучича та Владіміра Путіна – обрав радикальний стиль ведення політики, який у 2025 році перейшов у фазу відкритої конфронтації з інституціями Дейтонської системи. Однак залежність очільника Республіки Сербської від підтримки згаданих діячів настільки висока, що зміна зовнішньополітичного курсу Сербії, Росії чи Угорщини може зруйнувати сепаратистський вектор розвитку РС, а самого Милорада Додіка залишити за бортом високої політики. Події 2025 року яскраво продемонстрували, як саме ця зовнішня політика була конвертована у захист від міжнародного кримінального переслідування.

Проте, Боснія і Герцеговина не закриває очі на діяльність Милорада Додіка, а завдає удару у відповідь, щоб не допускати подібних свавільних квазідержавних вчинків, що можуть призвести до розпаду держави. Наприкінці лютого 2025 року суд БіГ визнав Милорада Додіка винним у порушенні рішень миротворчого посланника (Високого представника). А вже наприкінці березня чиновники Боснії і Герцеговини звернулися до Інтерполу з запитом на червоне повідомлення про міжнародний арешт Милорада Додіка. Цей крок став каталізатором подій, що занурили країну в стан конституційної кризи, яка тривала до пізньої осені.

Проте, Республіка Сербська, очолювана Милорадом Додіком, також пішла у наступ, розпочавши роботу в режимі «нон-стоп» з метою розробки та схвалення березневих законів. Серед цих законів: невизнання судового процесу над Милорадом Додіком; невизнання рішення суду по справі Милорада Додіка; заборона діяльності спецслужб Боснії і Герцеговини на території Республіки Сербської. І вже 6 березня Милорад Додік підписав згадані закони, фактично оголосивши про вихід правового поля ентитету з-під юрисдикції держави

Можна вважати, що точка неповернення вже перетнута. Цей крок, як і початок розгляду проєкту конституції Республіки Сербської, по суті, мають призвести до відокремлення РС з єдиної держави. У проєкті Конституції передбачено визнання за Республікою Сербською права на самовизначення, з правом створення своєї армії та з правом вільного виходу з угод на рівні з Боснією і Герцеговиною. Якщо конституція буде схвалена, то це по суті останній крок до виходу РС зі складу держави. Проте, варто розглянути події по порядку.

«СУДОВА ВІЙНА»

Після визнання Милорада Додіка винним за невиконання рішень Високого представника Крістіана Шмідта у лютому 2025 року, стратегія Баня-Луки полягала в максимальній ескалації. Вирок, який передбачав один рік ув'язнення та заборону на зайняття державних посад був сприйнятий не як правовий акт, а як політичний виклик. Відповідною реакцією стали березневі закони, які мали створити «правовий щит» для Милорада Додіка.

Яскравим прикладом можна вважати Закон про особливий реєстр та публічність роботи некомерційних організацій, який був прийнятий для зачистки внутрішнього опозиційного поля. Тим не менш, Конституційний суд Боснії і Герцеговини призупинив дію цього закону, вбачаючи в ньому загрозу правам людини. Однак політичний сигнал був чітким та ясним: РС будує закриту від західного впливу систему.

Найбільш драматичним епізодом весни стала спроба Сараєва задіяти механізми Інтерполу для обмеження пересування Милорада Додіка. Попередньо було відомо, що Милорад Додік проігнорував внутрішньодержавні обмеження та здійснив візит до Сербії та Росії. Суд Боснії і Герцеговини у відповідь звернувся до Генерального секретаріату Інтерполу з вимогою видати «червоне повідомлення для арешту Милорада Додіка та спікера парламенту РС Ненада Стевандича.

Попри надії центральної влади БіГ, Генеральний секретаріат Інтерполу відхилив запит, адже Статутом організації заборонено втручатися у справи політичного, військового, релігійного або расового характеру. І тут не обійшлося без участі союзників Милорада Додіка – Александара Вучича та Віктора Орбана. Президент Сербії надіслав офіційний протест до штаб-квартири Інтерполу, аргументуючи політичну вмотивованість ордеру. За це йому публічно подякував Милорад Додік. Угорщина ж готова була надати фізичний захист очільнику Республіки Сербської у разі спроби його затримання.

Не можна не зазначити і про вояж Милорада Додіка до Москви для зустрічі з Владіміром Путіним. Візит мав радше символічне значення – продемонструвати, що лідер РС не боїться арешту, а й продовжує вести активну антизахідну зовнішньополітичну діяльність.

РЕАКЦІЯ НАТО

Діяльність Милорада Додіка, а особливо його дипломатичні перемоги, не могли не викликати занепокоєння у Північноатлантичного альянсу. Чого тільки вартує риторика про відділення та створення власної армії РС. «Червоні лінії» НАТО були перетнуті. І вже у березні 2025 року Генсек НАТО Марк Рютте прибув до Сараєва. Жорстко, але прямо Генеральний секретар артикулював головний страх населення – повернення до війни. Тим не менш, Марк Рютте заявив:

«Зараз не 1992 рік: Захід не дозволить поставити під загрозу мир, завойований великими зусиллями»

Марк Рютте

Стало зрозуміло, що міжнародна спільнота готова застосувати силу для захисту територіальної цілісності. Слова Рютте були підкріплені справою. Восени 2025 року відбулися навчання EUFOR «Quick Response 2025», які перевищували за масштабом попередні роки. До навчань були залучені війська з 25 країн, а що важливо, так це прибуття миротворців KFOR з Косово. Важливість полягає в демонстрації можливості швидкого перекидання сил на Балканах. Окрім того, військові патрулі і польоти гелікоптерів над Сараєво і Баня-Лукою також несуть психологічний вплив. Так би мовити, будь-які спроби силового захоплення влади можуть бути придушені силовим шляхом.

Військові на навчаннях «Quick Response 2025»
(source: EUFOR in BiH)

Попри перемогу Милорада Додіка у кейсі з Інтерполом та підтримку Москви, правова система Боснії і Герцеговини продовжувала працювати. І влітку 2025 року юридичний зашморг на шиї Милорада Додіка затягнувся остаточно.

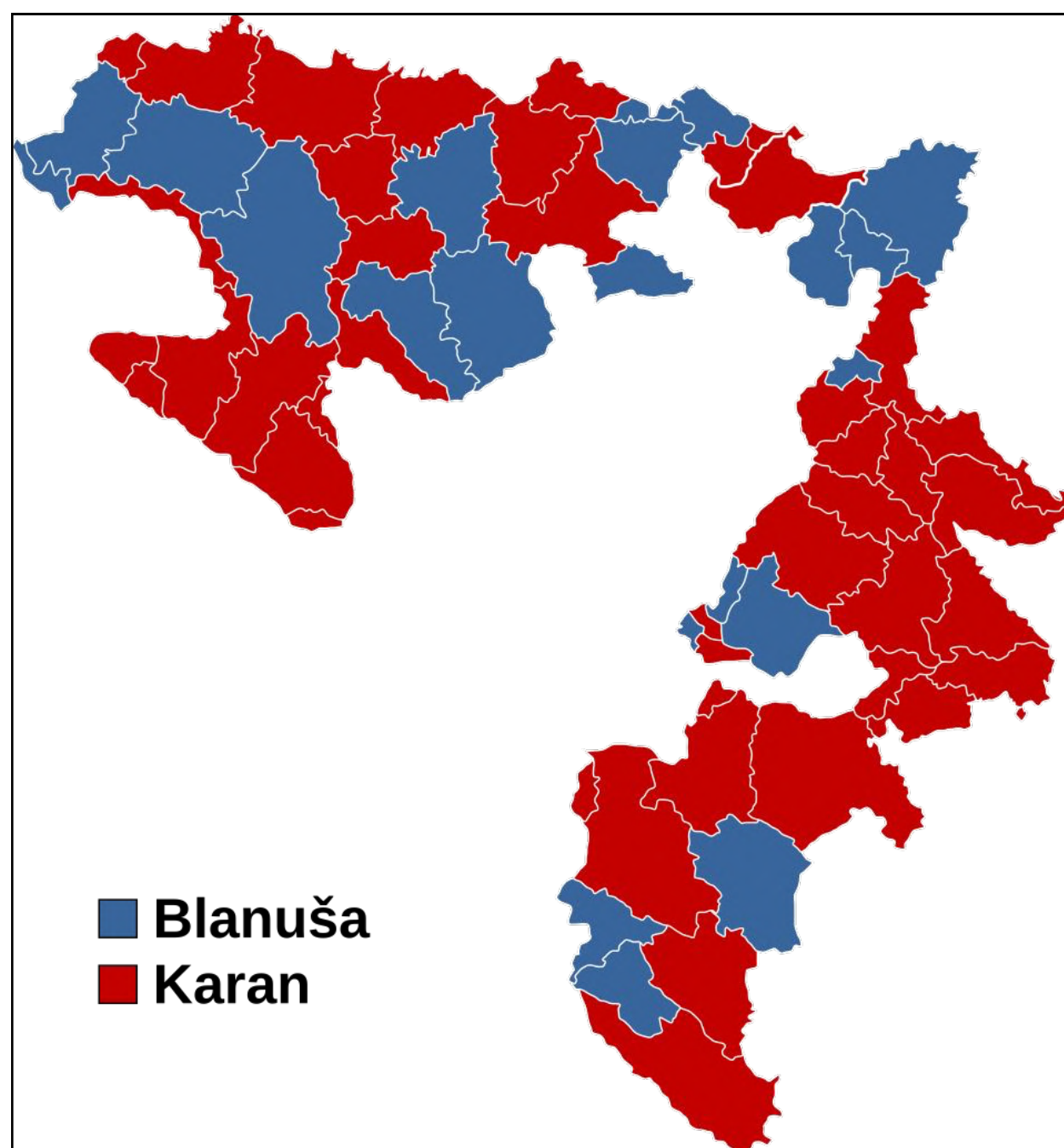
У серпні 2025 року Апеляційна палата Суду БіГ підтвердила вирок першої інстанції. Однак 12 серпня відбулася неоднозначна подія: суд замінив рік ув'язнення на грошовий штраф. Звісно, що Милорад Додік сплатив цей штраф і зміг уникнути фізичного ув'язнення. Проте, ключова частина вироку залишилася без змін. Милораду Додіку заборонено займати публічні посади найближчі 6 років.

18 серпня 2025 року Центральна виборча комісія БіГ офіційно припинила мандат Милорада Додіка на посаді Президента Республіки Сербської. І хоч Народна Скупщина РС спочатку відмовилася визнавати це рішення, проте, неможливість функціонування фінансової та правової системи в умовах невизнання підписів очільника ентитету розставила все на свої місця. Правляча партія СНСД пішла на компроміс: погодилася на дострокові вибори, щоб легітимізувати владу свого ставленика.

«ПЕЧАЛЬНИЙ СЕРПЕНЬ»

Сініша Каран і Милорад Додік (source: Amel Emric / Reuters)

Результати скасованих виборів у Республіці Сербській, листопад 2025

«ТІНЬОВЕ ПРЕЗИДЕНТСТВО»

«Вони хотіли прибрати Додіка... тепер вони отримали двох Додіків».

Мілорад Додік

Призначення дострокових виборів змінило візію Милорада Додіка. Його метою стало не просто збереження влади, а створення системи, де він керує «з тіні», не займаючи офіційної посади. Відповідно, кандидатом від партії СНСД став Сініша Каран, який був давнім соратником Милорада Додіка.

Основним опонентом Сініша Карана став Бранко Блануша, висунутий Сербською демократичною партією». Він позиціонувався, як «нове обличчя», не заплямоване корупцією.

Назвати вибори в Республіці Сербській активними неможливо, адже явка склала катастрофічно низьких 35%. Це свідчить хіба що про повну зневіру населення у явищі виборів. Розрив між кандидатами склав менше 9000 голосів. І що цікаво відзначити, так це те, що Бранко Блануша переміг у найбільших містах, зокрема у Баня-Луці та Бієліні.

Утім, свято для новоспеченого президента Республіки Сербської тривало недовго: вже 24 грудня Центральна виборча комісія Боснії і Герцеговини анулювала результати голосування на 136 виборчих дільницях у Республіці Сербській; Сініша Каран втратив близько 16 000 голосів.

Вже 8 лютого 2026 року в ентитеті відбудеться повторне голосування, а в жовтні 2026 року відбудуться загальні вибори на посаду Президента Республіки Сербської, тому ще невідомо, чи затримається Сініша Каран у вищому політичному колі держави.

ЗНАЧЕННЯ ПОДІЙ У БОСНІЇ І ГЕРЦЕГОВИНІ

Ключові союзники Милорада Додіка святкують маленьку перемогу. Перемога Сініша Карана для Сербії стала можливістю далі вести складну гру. З одного боку, Александар Вучич не підтримав сецесію РС, щоб не псувати відносини з ЄС, але паралельно саме Президент Сербії втрутився у справу з Інтерполом, що врятувало Милорада Додіка від міжнародного розшуку. Перемога Сініша Карана дозволяє зберегти Республіку Сербську у зоні впливу Сербії.

Для Кремля події 2025 року стали доказом того, що Захід не здатен контролювати Балкани. Зустріч Владіміра Путіна з Милорадом Додіком, навіть коли останній був під судом, а також заяви МЗС РФ про нелегітимність Крістіана Шмідта спрямовані на підтримку вогнища нестабільності в тилу НАТО. Збереження впливу СНСД – це стратегічний успіх, що блокує вступ Боснії і Герцеговини до НАТО.

Милорад Додік у парламенті Республіки Сербської. Фото: BIRN.

ХОРОВОДИ НАД ПРІРВОЮ: РІК, КОЛИ СЕРБІЯ ВТРАТИЛА РІВНОВАГУ

2025 рік увійде в історію Сербії як період тектонічних зрушень, коли фасадна стабільність режиму Александара Вучича зіштовхнулася з реальністю системного розпаду. Якщо попередні роки характеризувалися вмілим балансуванням Белграда між Сходом і Заходом, до того ж здатністю влади нівелювати внутрішнє невдоволення, то події 2025 року стали яскравим свідченням вичерпання цієї політичної навички. Трагедія в місті Новий Сад, що сталася 1 листопада 2024 року, запустила ланцюгову реакцію на суцільну зону турбулентності.

Цей розділ є логічним продовженням матеріалу аналітичного центру ADAstra «Хороводи над прірвою: студентські протести, квазієвропейський курс та підірваний авторитет Вучича». Ключовим аспектом даного дослідження стане радше природа трансформацій, що відбуваються в сербському суспільстві та в політичних верхах Сербії. Від вуличних боїв у центрі Белграда до кулуарних домовленостей з Дональдом Трампом, від використання звукової зброї проти протестувальників до енергетичного колапсу. Кожний із цих елементів є частинкою єдиного пазлу, що демонструє агонію старої моделі управління. Сербія перейшла від «керованої демократії» до відкритого авторитарного режиму, що опинився у геополітичному глухому куті та змушений діяти в режимі постійного гасіння пожеж.

Поліція Сербії (source: Gavriilo Andrić)

АНАТОМІЯ ПРОТЕСТУ

Взагалі протестний рух 2025 року докорінно відрізняється від попередніх хвиль масового невдоволення, бо його емоційним ядром стало почуття колективної провини та вимога моральної відповідальності за загибель 16 людей на вокзалі Новий Сад.

І найпотужнішим візуальним наративом можна вважати символ «кривавих рук». Активісти залишали відбитки червоною фарбою на будівлях міністерств, судах та поліцейських ділянках. Цей жест знищив головну тезу пропаганди Александара Вучича про «золоту добу» будівництва та інфраструктурного розвитку, себто за фасадом нових об'єктів криється корупція та смертельна небезпека для громадян.

«Криваві руки» - символ протестів у Сербії (source: Wikipedia)

Ініційований студентами рух «Блокада» трансформувалася в дію. Акція «Сербія, зупинись», коли щодня об 11:52 (час обвалу навісу на вокзалі міста Новий Сад») життя в містах завмирало на 15 хвилин, продемонструвала соціальну мобілізацію, яку влада не змогла ігнорувати.

І, власне, кульмінацією весняної хвилі протестів стала демонстрація 15 березня в Белграді, на яку вийшло, за різними оцінками, до 350 000 осіб. Акція стала однією з наймасовіших в історії держави. Ба більше, цей день став точкою неповернення у відносинах між владою та громадянським суспільством через використання спецзасобів нового покоління. Мається на увазі інцидент з використанням звукової зброї.

КАДРОВІ РОКІРУВАННЯ

Відставка прем'єр-міністра Мілоша Вучевича у січні 2025 року не була ознакою слабкості режиму, а радше спробою випустити пар. Вучевич був занадто токсичною фігурою на тлі корупційних скандалів навколо будівництва вокзалу. Александару Вучичу потрібен був «громовідвід», себто людина, яка б не асоціювалася з номенклатурою партії. Шукати треба було серед професорів-ендокринологів.

На внутрішньополітичній арені Сербії з'явилася нова фігура – Джуро Мацут, якого було призначено 7 квітня 2025 року на посаду прем'єр-міністра. Джуро Мацут – авторитетний лікар, викладач Белградського університету. Ці досягнення мали сформувати образ «турботливого експерта» в очах нації.

Хоча по факту його роль звелася до підписання технічних документів і проголошення різних заспокійливих заяв. Реальний вплив залишився в руках президента. Джуро Мацут став фасадом для режиму, який прагнув зберегти видимість стабільності та нормалізації на тлі хаосу, який роздирає країну.

Участь Джуро Мацута у створенні провладного «Руху за народ і державу» остаточно розвіяла ілюзії щодо його незалежності.

Джуро Мацут (source: Tanjug)

Попри м'який імідж прем'єра, склад нового уряду свідчить про підготовку до жорсткого сценарію. Ключові посади все ж зберегли поплічники Александара Вучича: Івіца Дачич на посаді міністра внутрішніх справ, Братислав Гашич на посаді міністра оборони та Марко Джурич на посаді міністра закордонних справ.

Проте найбільш спірним моментом стало призначення Бориса Братіни на посаду міністра інформації та телекомунікацій. Саме ця особа відома спаленням прапора ЄС у 2009 році та висловлюванням різних гомофобних заяв.

У 2025 році новоспечений міністр розгорнув безпрецедентну атаку на незалежні сербські медіа. Посадовець стверджує, що такі ЗМІ, як N1 та Nova S «не повинні існувати, а їхні журналісти – дурні». Це свідчить про наміри влади повністю зачистити інформаційний простір за російським зразком. І, що більш важливо, це призначення – чіткий маркер відмови від стандартів свободи слова.

Президент Сербії у 2025 році доклав значних зусиль, щоб запустити вищезгаданий «Рух за народ і державу». Метою даного проєкту було нівелювання негативного рейтингу Сербської прогресивної партії, а також об'єднання електорату навколо ідеї захисту суверенітету. Тим не менш, рух не зміг обнулити негативний статус СПП, адже в очах більшості громадян він залишився лише ребрендингом цієї партії. Провал «Руху за народ і державу» свідчить про кризу популізму в Сербії, себто старі методи електоральної мобілізації більше не працюють.

Борис Братіна (source: The government of the Republic of Serbia)

ЕКОНОМІЧНИЙ ФРОНТ

Александар Вучич та
Джаред Кушнір
(source: Instagram /
buducnostsrbiave)

У листопаді 2025 року стало відомо про призупинення літєвого проєкту Jadar компанії Rio Tinto. Цей проєкт був наріжним каменем економічної стратегії Александара Вучича та його головним аргументом у діалозі з ЄС. І хоч офіційною версією припинення проєкту стала «внутрішня реструктуризація» та затримки дозволів, насправді проєкт став токсичним через протести, які об'єднали екологів, лібералів та націоналістів. Президент Сербії втратив можливість позиціонувати державу як енергетичний хаб Європи. Для економіки це означає втрату мільярдних інвестицій і, відповідно, погіршення інвестиційного клімату. Проте це ще квіточки, справжні ягоди попереду.

Справжній вибух обурення викликала угода навколо будівлі Генерального штабу в центрі Белграда, зруйнованої бомбардуваннями НАТО у 1999 році. Уряд надав компанії Affinity Global Development, яка пов'язана із зятем Дональда Трампа Джаредом Кушніром, право оренди на 99 років для будівництва готелю та житлового комплексу. Ба більше, у спільному підприємстві 77,5% належить США, 22,5% - Сербії. Цьому передувало ухвалення закону, що позбавляє комплекс статусу культурної спадщини, саме це і відкрило шлях до його знесення. Для президента Сербії подібна акція була спробою купити лояльність адміністрації Дональда Трампа. Однак для сербів передача символу національної трагедії стала актом національного приниження.

Кінець 2025 року приніс Сербії найсерйознішу енергетичну кризу за десятиліття. 2 грудня президент оголосив про вимушену зупинку єдиного в країні нафтопереробного заводу в Панчево, що належить компанії NIS. Причиною цього слугують санкції США проти російських енергетичних компаній. Здавалося б, до чого тут Сербія? Проте, контрольний пакет NIS належить російській «Газпром нафті». Вашингтон відмовився продовжити ліцензію, за якою завод закуповував сиру нафту.

Александар Вучич назвав це «шантажем» і заявив, що країна має 50 днів, щоб знайти нового власника для російської частки, інакше завод буде націоналізовано або закрито назавжди. Рятувальне коло Сербії кинула Угорщина. Компанія MOL погодилася збільшити експорт нафтопродуктів, щоб уникнути паливного колапсу в Сербії. Цей крок зміцнив вісь «Вучич-Орбан», хоч і посилив залежність Белграда від Будапешта, особливо якщо врахувати створення військового союзу Сербії та Угорщини, але про це читайте в наступному розділі.

КОСОВСЬКІ ВІДЛУННЯ

Поки в Белграді вирували протести, у Косові розгорталася драма, що нагадує сюжети шпигунських трилерів. 1 листопада 2025 року був викрадений та поранений Мілан Вукашинович, серб, який працював у косовських інституціях на КПП Яриньє. Він був атакований групою озброєних людей у масках на території Косова та вивезений до Сербії.

Мілан Вукашинович (source: Ivan Ninic / X)

І мотивом цього дійства можна вважати відмову Вукашиновича підкорятися вимогам «Сербського списку» залишити роботу в структурах Косово. За це його таврували як «шпигуна» та «зрадника». Адвокат Іван Нініч оприлюднив деталі справи, звинувативши владу Сербії у спробі вбивства людини. Цей кейс демонструє перехід Белграда до тактики прямого терору проти косовських сербів, які виявляють нелояльність до режиму Вучича, або намагаються інтегруватися.

ШПАГАТ ВУЧИЧА

Загалом 2025 рік продемонстрував, що стратегія Александара Вучича «всидіти на двох стільцях» себе вичерпала. Протести переросли у системний опір, який влада може стримувати лише грубою силою та звуковими гарматами. Дружба з Росією призвела до зупинки НПЗ, а спроби догодити Трампу викликали внутрішній бунт в державі. Режим Вучича остаточно перейшов до методів поліцейської держави, де міністр інформації – це палій прапорів ЄС, а на опонентів нападають «тітушки».

Сербія входить у 2026 рік у стані глибокої невизначеності, де влада утримується лише завдяки репресивному апарату та зовнішнім «милиціям», як от угорське паливо чи російський газ». Суспільство накопичує гнів, який вже неможливо погасити косметичними змінами уряду. І «гуру кольорових революцій» опинився в найбільш скрутному становищі за весь час свого президентства.

Александар Вучич
(source: Ludovic Marin/AFP/Getty Images)

Саміт ЄС-Західні Балкани 2025; Фото: Європейський Союз

АРХІТЕКТУРА БЕЗПЕКИ, МІЛІТАРИЗАЦІЯ ТА ГЕОПОЛІТИЧНА РЕКОНФІГУРАЦІЯ ЗАХІДНИХ БАЛКАН

2025 рік увійде в історію Західних Балкан як момент остаточного демонтажу пост-воєнної архітектури безпеки, що формувалася після Дейтонських угод 1995 року та Кумановської угоди 1999 року. Протягом 2025 року регіон здійснив драматичний перехід від концепції «євроінтеграція як гарантія миру» до логіки холодної біполярності, що характеризується формуванням чітких антагоністичних військово-політичних блоків, гонкою озброєнь та поверненням до Realpolitik у відносинах з великими державами.

Якщо попереднє десятиліття характеризувалося спробами Європейського Союзу інтегрувати регіон через м'яку силу та економічні стимули, то події 2025 року демонструють домінування жорсткої безпеки. Вакуум, що утворився внаслідок стратегічної невизначеності США після президентських виборів, а також інституційної слабкості ЄС, був швидко заповнений новими регіональними альянсами. І динаміка наступного десятиліття визначатиметься двома конкуруючими осями безпеки в регіоні. Мова йде про союзи Хорватія-Албанія-Косово, а також Сербії та Угорщини. І якщо перший союз орієнтований на поглиблену євроатлантичну інтеграцію і стримування сербського ревізіонізму, то стратегічний тандем Сербії та Угорщини базується на енергетичній взаємозалежності і військово-технічній кооперації, яка часто виходить за межі консенсусу ЄС і НАТО.

СОЮЗ ХОРВАТІЇ, АЛБАНІЇ ТА КОСОВА

18 березня 2025 року в Тірані відбулася подія, що фундаментально змінила геометрію безпеки на Балканах. Міністри оборони Албанії, Хорватії та Косова підписали Тристоронню декларацію про військове співробітництво. Саме цей документ став кульмінацією тривалого процесу зближення трьох держав.

І хоч ця декларація формально не є договором про взаємну оборону в юридичному сенсі, як-от стаття 5 Вашингтонського договору, її зміст, а радше політичний контекст свідчать про створення де-факто механізму колективної безпеки. І головною необхідністю створення подібного альянсу було забезпечення безпеки Косова, яке залишається поза межами НАТО та ЄС.

Фото з церемонії підписання меморандуму про військовий союз Албанії, Косово, Хорватії.
Березень, 2025. Албанія. (source: Міноборони Албанії)

І, по суті, військове співробітництво триматиметься на таких стовпах, як-от промислова кооперація, яка передбачає спільні інвестиції в оборонну промисловість. І це особливо важливо в контексті планів Косова запустити власний завод з виробництва боєприпасів у 2026 році. Окремо, документ передбачає інтенсифікацію спільних навчань, обмін персоналом, щоб досягти високого рівня взаємосумісності.

Декларацією передбачено створення механізмів обміну розвідувальною інформацією для виявлення та нейтралізації кібератак, дезінформаційних кампаній та діяльності іноземних спецслужб. А також Албанія і Хорватія взяли на себе зобов'язання діяти як адвокати Косова в структурах НАТО, сприяючи його інтеграції через програму «Партнерство заради миру».

І в контексті цього союзу найкраще буде згадати заяву хорватського міністра оборони Івана Анушича, що цей альянс є відповіддю на геополітичні виклики. В даному випадку, це можна вважати посиленням на поведінку Сербії. І на відміну від багатьох попередніх регіональних ініціатив, союз Хорватії-Албанії-Косова демонструє високу динаміку реалізації домовленостей. Вже у жовтні 2025 року відбулися масштабні спільні навчання спеціальних сил. До навчань були долучені підрозділи спецпризначення Албанії, Косова, Хорватії і, що критично важливо, США. Присутність американських військових надала цьому формату співпраці додаткової ваги і легітимності.

Військові навчання Албанії, Косова, Хорватії, США (source: Euronews)

Окрім присутності США на цих навчаннях, їхнє значення полягало в демонстрації спецпідрозділів швидко розгортатися та взаємодіяти між собою. Белграду це стало чітким сигналом, що будь-яка агресія на півночі Косова буде зустрита не лише Силами безпеки Косова, а й його союзниками. Окрім того, не варто забувати, що хорватські військові мають значний досвід миротворчих місій та інтеграції в НАТО, тому подібний обмін досвідом пришвидшує трансформацію Сил безпеки Косова у професійну армію.

Одним із найбільш інтригуючих епізодів у розвитку альянсу стала спроба розширення за рахунок Болгарії. У березні та квітні 2025 року високопосадовці Албанії та Косова активно просували наратив, що декларація відкрита для інших країн, а Болгарія розглядається як потенційний четвертий учасник.

І насправді ідея приєднання Болгарії мала глибокий стратегічний сенс, адже був б утворений суцільний кордон навколо Сербії. Адріатика була б з'єднана з Чорним морем, а російський вплив у регіоні був би ізольований. Проте, реакція Софії була стриманою. Міністр закордонних справ Болгарії Георг Георгієв у квітні 2025 року спростував інформацію про зацікавленість країни у приєднанні до цього пакту.

Але це і не дивно, адже Софія намагається зберегти конструктивні відносини з Белградом, уникаючи кроків, які могли б бути сприйняті як ворожі. Окрім того, політична нестабільність у Болгарії та зосередженість на проблемах безпеки в Чорному морі роблять участь у балканських альянсах другорядним пріоритетом. Тим не менш, сам факт дискусії про залучення Болгарії свідчить про амбіційність архітекторів нового альянсу.

СОЮЗ СЕРБІЇ ТА УГОРЩИНИ

У відповідь на формування «Трійки», Сербія пішла на поглиблення стратегічного партнерства з Угорщиною, перетворивши його на де-факто військовий союз. 1 квітня 2025 року в Белграді відбулося засідання Стратегічної ради за участі Александара Вучича та Віктора Орбана, під час якої було підписано розширену угоду про військове співробітництво.

Президент Сербії охарактеризував ці відносини як «найтісніші за всю історію», а угоду – як крок до справжнього союзу. Цей хід є класичним прикладом балансування у теорії міжнародних відносин, тобто відчуваючи загрозу від об'єднання сусідів, Сербія почала шукати опору в сильній державі-партнері.

Угода включала майже 80 спільних заходів, запланованих на 2025 рік. У жовтні 2025 року на полігоні «Пасулянске ліваде» відбулися тактичні навчання «Сусіди 25», у яких взяли участь підрозділи Сухопутних військ Сербії та підрозділи Збройних сил Угорщини. Угорщина також привезла на навчання БМП Lynx, що дозволило сербським військовим ознайомитися з технологіями НАТО. Ба більше, враховуючи активне переозброєння Угорщини, Будапешт став для Белграда важливим джерелом технологічної експертизи, особливо якщо врахувати обмежений доступ Сербії до західних ринків зброї.

Міністр оборони Угорщини, президент та глава Міноборони Сербії (source: mod.gov.rs)

Спільні військові навчання Сербії та Угорщини «Сусіди 25» (source: mod.gov.rs)

ГОНКА ОЗБРОЄНЬ

Протягом 2025 року регіон пережив безпрецедентний сплеск витрат на оборону. І це вже не просто була модернізація застарілого радянського парку, а цілеспрямоване нарощування наступальних спроможностей, що створює класичну «дилему безпеки».

Хорватія у 2025 році закріпила за собою статус найбільш технологічно просунутої військової сили на Балканах. І стратегія Загреба полягає у створенні можливостей для нанесення високоточних ударів на велику відстань з метою нівелювати кількісну перевагу противника. Якщо провести аналіз закупівель Хорватії, то головним, так би мовити, «Game Changer'ом» можна вважати системи HIMARS. У вересні 2025 року Хорватія підписала контракт на закупівлю 8 установок HIMARS.

І хоч поставки очікуються у 2027-2028 роках, політичне значення цієї угоди складно переоцінити. Хорватія отримує можливість вражати цілі глибоко на території потенційного супротивника. Відповідно, це не могло не викликати нервову реакцію в Сербії, де ці установки розглядають як стратегічну загрозу. Окрім HIMARS, Хорватія також підписала контракт на придбання турецьких безпілотників Bayraktar TB2, а також отримала останні літаки з партії 12 винищувачів Dassault Rafale, досягнувши оперативної готовності ескадрильї. Це забезпечило Загребу повне домінування в повітрі над регіоном.

Сербія ж, опинившись в оточенні країн НАТО, створює потужну систему ППО та нарощує артилерійські спроможності. Водночас Белград змушений диверсифікувати джерела постачання через неможливість співпраці з РФ. Таким чином у 2025 році Сербія завершила інтеграцію китайських ЗРК середньої дальності FK-3 та придбала додаткові системи для захисту ближньої зони.

За різними оцінками, сербське ППО стало найщільнішим в регіоні, здатне створити проблеми навіть для сучасної авіації. Окрім того, ще у 2024 році було підписано контракт на закупівлю винищувачів Rafale. У 2025 році Сербія здійснила перші авансові платежі, хоча поставки очікуються не раніше 2028 року. Цю угоду можна сприймати за спробу Вучича купити лояльність Еммануеля Макрона та зменшити залежність від російських МіГ-29.

Система M142 HIMARS. Фото з відкритих джерел

У Косово ж нема достатніх ресурсів для паритету з Сербією, тому і було обрано тактику асиметричного стримування, щоб зробити потенційне вторгнення занадто дорогим для агресора. І в рамках реалізації цієї тактики Держдеп США ще у 2024 році схвалив продаж Косову 24 пускових установок Javelin з ракетами до них. Поставки очікуються наприкінці 2025 року або у 2026 році.

Ця зброя є ідеальною відповіддю на танкову перевагу Сербії. Паралельно з цим, у листопаді 2025 року було прийнято рішення про будівництво державного заводу з виробництва боєприпасів, який має запрацювати у 2026 році, щоб зменшити залежність від зовнішніх поставок у випадку блокади.

ПОЗИЦІЯ США

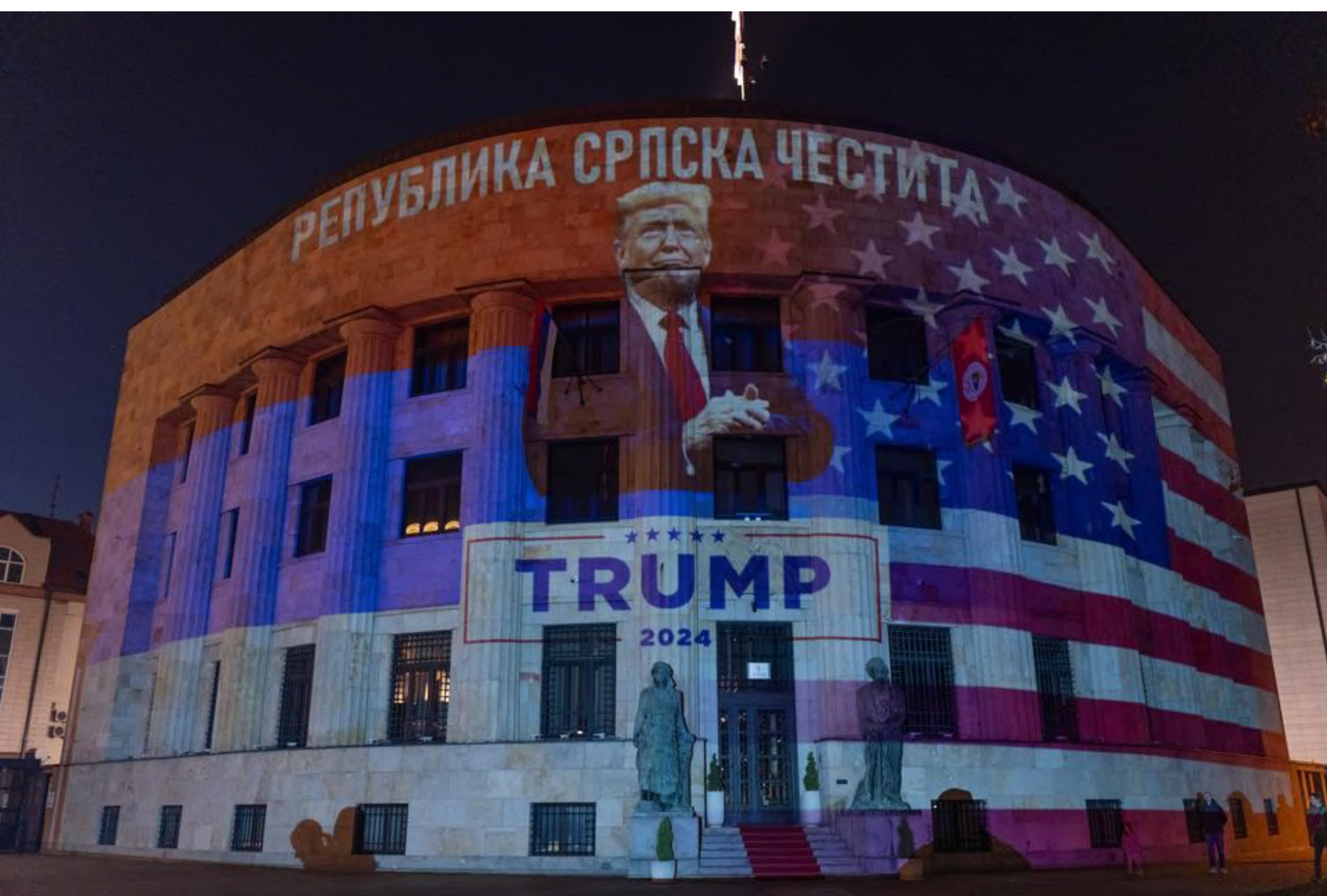
2025 рік можна вважати роком радикальної зміни американської політики щодо регіону, зумовленою як втомою адміністрації Джо Байдена від непоступливості місцевих лідерів, так і перемогою Дональда Трампа на виборах.

У вересні 2025 року Вашингтон призупинив стратегічний діалог з Косовом. У заяві посольства США в Приштіні від 12 вересня прямо вказувалося, що дії та заяви в.о. прем'єр-міністра Альбіна Курті створили виклики для прогресу.

Мається на увазі серія кроків уряду Курті на півночі Косова, як-от закриття сербських муніципальних установ, заборона використання сербського динара та ігнорування рекомендацій західних партнерів щодо деескалації. Для Косова це стало чимось схожим на «холодний душ», оскільки стратегічний діалог розглядався як сходінка до поглибленої інтеграції.

Також варто ще розглянути вплив фактору Трампа на події в регіоні, бо позиція президента, як показує практика, постійно змінюється. І в даному випадку варто згадати, що Александар Вучич одним із перших привітав Трампа з перемогою на виборах, розраховуючи на повернення до політики адміністрації 2017-2021 років, зокрема на повернення Річарда Гренелла, який відповідав за формування балканської політики за першої каденції Трампа та має тісні зв'язки з Белградом.

І в рамках завоювання прихильності президента США важливим елементом стала угода з компанією Affinity Partner, про яку вже було написано в попередніх розділах. Тим не менш, удар по НПЗ Сербії поставив під загрозу енергетичну безпеку країни, демонструючи вразливість держави перед американськими фінансовими інструментами, незалежно від того, хто сидить у Білому домі.

Палац Республіки Сербської в Баня-Луці підсвічений кольорами американського прапора на честь перемоги Дональда Трампа на президентських виборах у Сполучених Штатах. Фото - Борислав Здреня

ВИСНОВКИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Зараз Західні Балкани переживають не найкращі часи, ми можемо бачити сепаратистські настрої Республіки Сербської, які очолює Милорад Додік. Повноваження високого представника ігноруються, Скупщина видає закони та готує проект Конституції, яка може розвалити Боснії і Герцеговину.

Ми бачимо складну внутрішньополітичну ситуацію в Сербії, де Александар Вучич з фантастичною швидкістю втрачає авторитет серед населення. Президент Сербії загнав себе в глухий кут. Спроба догодити Росії коштувала йому енергетичної безпеки, а спроба купити лояльність Трампа спровокувала внутрішній бунт. Влада в Сербії нині тримається виключно на репресивному апараті та зовнішніх милицях.

Ми бачимо утворення воєнних блоків у регіоні Західних Балкан, де Косово-Албанія та Хорватія з одного, а також Сербія і Угорщина з іншого. Пронатовська вісь протистоїть тандему Белграда-Будапешта. І це протистояння визначатиме безпекову архітектуру на роки вперед, роблячи ЄС лише одним із гравців, а не арбітром.

Також важливими нюансами залишається позиція Москви та Вашингтону. Вашингтон не зацікавлений в невідгідних для себе партнерствах, як ми зрозуміли з радикальних кроків Дональда Трампа. Москва ж зацікавлена у збереженні проросійських урядів у регіоні. Ба більше, початок нового конфлікту на кордонах ЄС і НАТО був би Кремлю вигідний, адже увага була перетягнута з України на Європу.

І з огляду на ці всі показники можна зрозуміти, що регіон йде до відновлення минулих конфліктів, а можливо і до нової великої війни. Але ж не варто забувати, що Албанія і Хорватія члени НАТО, тому, наприклад, Сербії буде дорого коштувати агресія проти того ж Косово. Сербія та її сусіди входять у 2026 рік у стані «холодного миру», де довіра відсутня, а дипломатія замінена мовою сили. Сірник ще не запалено, але порох уже розсипано всюди: від вокзалу в місті Новий Сад до казарм у Хорватії. Залишилося питання: хто запалить сірник першим?

Із використаними під час дослідження джерелами у порядку використання ви можете ознайомитися за QR-кодом, що знаходиться справа, або за нижченаведеним посиланням:

https://drive.google.com/drive/folders/1BO3o2_Dlqr3Oegg8oBVmNcyL-CAqHMen

ADAstra 2026. УСІ ПРАВА ЗАХИЩЕНІ